

Bokanmälningar

Bo Södersten (red):

Marknad och politik

De teoretiska läroböckerna i nationalekonomi som används vid våra universitet och högskolor är amerikanska. Det finns ett stort utbud och det går att hitta läroböcker som är någorlunda "up to date" med teoriutvecklingen och uppfyller rimliga pedagogiska krav. En stor nackdel är att de i sina tillämpade delar beskriver amerikanska institutionella förhållanden och presenterar data som gäller amerikansk ekonomi. Flera försök har under åren gjorts av svenska ekonomer att utnyttja sina komparativa fördelar och skriva svenska läroböcker i mikro- och makroteori för de grundläggande 20-poängskurserna. De har inte varit särskilt framgångsrika. Behovet att klä teoriskelleten från amerikanska läroböcker med svenskt empiriskt "kött" får därmed tillgodoses genom artikelkompendier eller böcker speciellt skrivna för att fylla en sådan komplementär funktion. På bokmarknaden har Bo Södersten varit mycket framgångsrik som redaktör för uppsatsvolymen *Svensk Ekonomi*. Den har sedan 1970 utkommit i tre olika upplagor och har flitigt använts vid universitet och högskolor. *Marknad och politik* (Dialogos, 1987) befinner sig i samma marknadsnisch.

Avvägningen mellan marknader och politik som instrument för att fördela resurser och produktionsresultat på ett effektivt och socialt önskvärt sätt har alltid debatterats. Under senare år har det också hänt något på den fronten.

Tre av de åtta uppsatserna behandlar speciella marknader. Inga Persson-Tani-

mura skriver om arbetsmarknaden och Bo Sandelin om bostadsmarknaden. Båda marknaderna har starka bestående inslag av regleringar och annan ekonomisk politisk styrning via skatter och subventioner. Lars Bertmar, som skriver om den svenska kapitalmarknaden, skildrar en snabb och revolutionerande utveckling av denna marknad under 1980-talet i takt med avregleringarna. Även i Bengt-Christer Ysanders uppsats om den offentliga sektorn är avvägningen mellan marknad och politik ett centralt ämne. Skälen till att det existerar en offentlig sektor brukar traditionellt beskrivas i termer av "marknadsmislyckanden", "paternalism" och "inkomstomfördelning". De stora budgetunderskotten, bytesbalansproblemen och den låga tillväxten under senare år har emellertid satt nytt liv i den gamla debatten om hur man också skall uppnå effektivitet i den offentliga sektorn. Frågorna har gällt om man kan bygga in mer av marknadsmekanismer i de offentliga resursfördelningsbesluten, öppna verksamheter för direkt konkurrens med den privata sektorn och även ompröva huruvida viss verksamhet skall ske i offentlig eller privat regi.

Tillväxtproblem

Klas Eklund har skrivit den första uppsatsen i boken. Den har titeln "Sverige – ett land med tillväxtproblem". Eklund diskuterar svagheter i att använda BNP som mått på välfärd. Han ger flera träffsäkra exempel på att ett produktionsmått sannolikt både över- och underskattar välfärdseffekterna av olika varor och tjänster. Centrala avsnitt i uppsatser om ekonomisk tillväxt brukar vara presentation

av kalkyler eller ekonometriska skattningar. Man försöker mäta hur mycket av den historiska tillväxten som förklaras av ökningarna i arbetskrafts- och kapitalvolym och hur mycket som får tillskrivas andra faktorer som förbättrad utbildning, strukturomvandling m m. Det finns mycket litet av detta i Klas Eklunds uppsats. I stället koncentrerar han sig i sin historiska exposé på tillväxtens skiftande betingelser i Sverige och omvärlden under olika tidsperioder. 1970-talskrisen i svensk ekonomi och åtgärderna att ta oss ur denna och skapa förbättrade förutsättningar för framtida ekonomisk tillväxt ägnas stort utrymme i uppsatsen. Skall detta lyckas behöver lönebildningen knytas fastare till produktivitetsutvecklingen och skattesystemets incitamentsstruktur förbättras.

Stabiliseringspolitiska lärdomar

Hans T:son Söderström ger i sin uppsats "Stabiliseringspolitiska lärdomar och framtidsperspektiv" en bred och fyllig översikt över stabiliseringspolitikens framväxt under 1930-talet, 1940-talets regleringspolitik, den keynesianska stabiliseringspolitikens glansperiod under 1950- och 60-talen och den kris denna politik hamnade i under 1970-talet. I uppsatsen ställs två alternativa stabiliseringspolitiska strategier för framtiden mot varandra. Den första är den som förespråkats av SNS Konjunkturråd, i vilket Söderström ingår, i de senaste årens rapporter. Möjligheterna till keynesiansk interventionistisk politik bör begränsas. Politiken skall därför vara normbaserad. Det skall slås fast att växelkursen verkligen skall hållas fast. Penningpolitiken får underordna sig detta mål och statens möjligheter att bedriva en ackommoderande finanspolitik skall begränsas genom att fastställa ett intermediärt mål för den ofentliga sektorns finansiella sparande. En kraftfull satsning på denna politiks trovärdighet bör få arbetsmarknadens parter att snabbt växla ned inflationsförväntningarna. Därmed skulle man kunna få ned inflationen utan att detta leder till ökad arbetslöshet.

En grupp ekonomer från det ameri-

kanska Brookingsinstitutet kritiserade i en rapport (Bosworth & Rivlin [1987]) den slutsatsen. Brookingsekonomerna menade att de stora ambitionerna i den svenska sysselsättningspolitiken innebär ett högt politiskt pris på arbetslöshet. De svenska institutionella ramarna för lönebildningen skapar sannolikt en högre anpassningskostnad än vad SNS Konjunkturråd utgår ifrån. De förordar i stället att Sverige bör inrikta sig på att devalvera kronan med 2 procent per år för att klara ambitionerna i sysselsättningspolitiken. De anser sig ha empiriskt stöd för att denna politik inte leder till accelererad inflation. Uppsatsen avslutas med en kritisk granskning av Brookingsekonomernas förslag.

Arbetsmarknad, kapitalmarknad och bostadsmarknad

Därefter följer uppsatserna om arbetsmarknaden, kapitalmarknaden och bostadsmarknaden. Inga Persson-Tanimura börjar sin uppsats "Arbetsmarknaden" med att ge lite data som beskriver den svenska arbetsmarknaden och stoppar in dessa i en enkel teoriram med utbud, efterfrågan och lönebildning. Begreppen friktionsarbetslöshet och strukturarbetslöshet förklaras i denna enkla modell. En grundfråga i uppsatsen är om den ökade arbetslösheten under senare år innebär att arbetsmarknaden fungerar sämre än tidigare, d v s om friktions- och strukturarbetslösheten har ökat vid samma efterfrågetryck på arbetsmarknaden. Inga Persson-Tanimura estimerar ett samband mellan vakanser och arbetslöshet och refererar dessutom till forskning kring utvecklingen av rörligheten på arbetsmarknaden. Hennes slutsats är att det är minskningen i det totala aggregerade efterfrågetrycket till följd av ekonomins problem med obalanser som förklarar den ökade arbetslösheten och inte primärt arbetsmarknadens funktionssätt. Uppsatsen avslutas med en genomgång av arbetsmarknadspolitikens uppkomst och utveckling.

Lars Bertmar ger i sin uppsats "Svensk kapitalmarknad" en gedigen genomgång

av orsakerna till och formerna för avregleringen av den svenska kapitalmarknaden. Den offentliga sektorns växande lånebehov och regleringen av den långa obligationsmarknaden hotade i slutet av 1970-talet att göra bankerna till förvaltare av illikvida statspapper, vilket starkt hämmade deras traditionella uppgifter att vara kreditförmedlare. Avregleringen har helt ändrat på detta förhållande. Nya kreditinstrument har utvecklats. Effektiva marknader för dessa har växt fram och skapat hög likviditet i dessa värdepapper. Marknader för korta och långa värdepapper har integrerats och givit Riksbanken möjligheter att påverka räntestrukturen. Aktiemarknaden har vitaliserats. Ovanpå allt detta har utvecklats derivatmarknader, dvs marknader för terminer och optioner i de underliggande finansiella instrumenten, t ex aktier och obligationer. Mängder av nya ekonomiska begrepp knutna till dessa instrument, marknader och funktioner har i snabb följd introducerats. Bertmars uppsats ger en kunnig och skicklig introduktion i elementa.

Bo Sandelin beskriver i sin uppsats "Bostadsmarknaden" en marknad som sedan länge har starka inslag av politisk styrning både vad gäller boendetjänster och produktion av bostäder. Byggnadsplaner och byggnadsstadgar reglerar produktionen och kontroll av hyressättningen är ett reglerande inslag på boendetjänstmarknaden. Räntebidrag stimulerar nyproduktion och subventionerar boendekostnaderna i nya bostäder. Bostadsbidrag sänker boendekostnaden för hushållskategorier med låga taxerade inkomster, barn och höga boendekostnader. Men boendet beskattas också. Den löpande avkastningen av fastighetsinnehav och realiserade kapitalvinster vid försäljning av fastigheter beskattas. Blandningen av nominell och real beskattning, fastlåsning av schablonintäktprocenten men full avdragsrätt för olika nominella ränteutgifter, tillsammans med regleringar och subventioner gör att effekterna på boendekostnader generellt och i olika boendeformer blir svårbedömbara. Sandelin tar inte upp detta i sin uppsats. Den håller sig främst på en beskrivande nivå.

Politik och marknad i offentlig sektor

Bengt-Christer Ysander har skrivit den längsta uppsatsen "Politik och marknad i offentlig sektor". Efter de inledande avsnitten om varför vi har en offentlig sektor, i vilka roller den uppträder och problemen att mäta dess inflytande på resursfördelningen följer ett avsnitt om ekonomiska styrmedel i offentlig verksamhet. I ett fiffigt uttänkt diagram klassificeras olika typer av offentliga utgifter och inkomster med hänsyn till dels i vilka former styrningen sker (regleringar, offentlig prissättning, indirekta skatter och subventioner etc), dels vilka som träffas av styrningen (hushåll, företag). Diagrammet utnyttjas även för att klassificera områden för politisk resursstyrning där inte alla medel behövs ha konsekvenser för den offentliga budgetens inkomster och utgifter, t ex jordbrukspolitik och arbetsmarknadspolitik. Diagrammet återkommer i diskussionen om hur man kan ändra den politiska styrningen (t ex från reglering till prissättning) för att uppnå bättre effektivitet i den offentliga verksamheten. Det är ett lyckat grepp och ger både stadga och struktur i framställningen.

Ingemar Hansson inleder sin uppsats "Det svenska skattesystemet" med en genomgång av inkomstskattens olikformigheter. Löneinkomster beskattas men ersättning till arbete kan utgå på annat sätt så att den undgår inkomstbeskattning, t ex subventionerade luncher, fritidsstugor m m. I fråga om kapitalinkomster blir olikheten i inkomstbeskattningen ännu mera markant. En sparad krona kan beskattas både när den intjänas och när den sparade nettointkomsten ger avkastning. Det blir nominell dubbelbeskattning (t ex på banksparande) eller real dubbelbeskattning (t ex på fastigheter). Men sparande kan även enkelbeskattas, dvs beskattas vid intjänandet medan avkastningen är skattefri (t ex allemanssparandet) eller vara skattefritt vid intjänandet medan avkastningen beskattas. Olikheterna i beskattning av olika typer av inkomster skapar snedvridning till förmån för lågt beskattade aktiviteter och sparformer samtidigt som de fördelningspolitiska effekterna är tvivelaktiga. Begrep-

pen enkel- och dubbelbeskattning, nominell och real beskattning samt begreppet skattekil (d v s den skillnad mellan brutto- och nettoavkastning som skatterna skapar) används genomgående då övriga skatter t ex sociala avgifter, moms och bolagsbeskattning tas upp. Hansson lyckas därmed klart och effektivt karaktärisera dessa skatters utformning och effekter på resursfördelningen. Olika reformförslag presenteras kortfattat och granskas kritiskt.

Sverige och tredje världen

Bo Södersten avslutar boken med uppsatsen "Sverige och tredje världen". Den innehåller en historik över den svenska biståndspolitiken, från startpunkten 1961-62, mot en ekonomisk och politisk bakgrund. Till att börja med var biståndspolitiken oklar i utformning och länderval. Biståndet var dock konstruerat som projektstöd med relativt stort inflytande för svenska myndigheter. I slutet av 1960-talet skedde en radikaliserings. Landprogram upprättades, radikala regimer med inslag av centralplanering gynnades och mottagarländerna fick starkt inflytande över stödets utformning. Den svenska biståndspolitiken har märkligt nog länge hållits klart åtskild från vår handelspolitik gentemot u-länderna, sannolikt av ideologiska skäl. En viss integration har dock skett under senare år. Söderstens uppsats är i stora delar en direkt översättning från ett engelskt manuskript. Den hade språkligt vunnit på att överarbetas något.

Sammanfattningsvis kan sägas att *Marknad och politik* är en bra bok, som kan läsas av en bred allmänhet som har intresse för aktuell diskussion i ekonomisk-politiska frågor. Det finns en sammanhållande idé med anknytning till bokens titel, vilket Södersten utnyttjar då han skriver sitt inledande kapitel. Boken är ett klart alternativ till artikelkompendier. Uppsatserna är längre, mer grundläggande och pedagogiska än vad artiklar som skall tillfredsställa också andra syften blir. Boken innehåller tillräckligt många tunga upp-

satser för att försvara en plats på litteraturlistorna.

Universitetslektor
YNGVE ANDERSSON
Nationalekonomiska institutionen
Uppsala universitet

Referenser

Bosworth, B & Rivlin, A (red), [1987], *The Swedish Economy*. The Brookings Institution, Washington DC.